

Tommaso Campanella

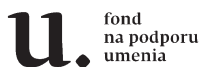
SLNEČNÝ ŠTÁT

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Tommaso Campanella: Slnecný štát
Translation © Katarína Karabová 2020
Notes © Lukáš Perný a Katarína Karabová 2020
Epilogue © Lukáš Perný 2020
Cover design © Ľubica Končeková 2020
Slovak edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava 2020
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou pomocou Fondu na podporu umenia

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV,
spol. s r. o.

Z latinského originálu F. Thomae Campanellae: Civitas Solis poetica. Idea
Reipublicae Philosophicae. Ultraiecti: Apud Ioannem a Waesberge, anno 1643
preložila Katarína Karabová

Text je dostupný online [https://books.google.sk/books?id=-7FDAAAaCAAJ](https://books.google.sk/books?id=-7FDAAAaCAAJ&printsec=frontcover&hl=sk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0)
&printsec=frontcover&hl=sk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0“ # v=one-
page&q&f=false

Poznámky Lukáš Perný a Katarína Karabová

Doslov Lukáš Perný

Zodpovedná redaktorka Silvia Semaková

Sadzbú a obálku s použitím ilustrácie z pôvodného vydania knihy
spracovala Ľubica Končeková

Tlač P + M, s. r. o., Turany

Prvé vydanie

Vytlačené na Slovensku

ISBN 978-80-8202-124-3

Tommaso Campanella

SLNEČNÝ ŠTÁT

Edícia svetových mysliteľov

SLNEČNÝ ŠTÁT ČIŽE FIKTÍVNA ROZPRAVA¹

DIALÓG VEDÚ:

Veľmajster rádu hospitalitov² (V.)

a jeho hosť janovský admirál (A.)

Vysvetlením tohto rozhovoru sú politické úvahy autora. Vo štvrtej otázke sa dokazuje, že pohanské učenie o štátnom zriadení a kresťanskej viere je čisto apoštolské.

V.: „Prosím ťa, rozpovedz už konečne o všetkom, čo sa ti prihodilo počas tej plavby.“

A.: „Hovoril som už, ako som prešiel krížom-krážom celý svet, až som sa napokon dostal k Taprobane.³ Bol som prinútený vystúpiť na pevninu, kde som sa zo strachu pred domorodcami ukryl v lese. Keď som napokon z neho vyšiel, zostal som stáť na veľkej pláni priamo na rovníku.“

V.: „Čo sa ti tu stalo?“

A.: „Zrazu som natrafil na zástup ozbrojených mužov i žien. Mnohí z nich rozumeli našej reči a odrazu ma viedli do Slnečného štátu.“

¹ Niektoré poznámky sú čiastočne spracované na základe vzácnych a rozsiahlych poznatkov Rudolfa Kučeru, ktorý ich uviedol pre české vydanie Campanellu z roku 1979, a taktiež podľa prvého fragmentu slovenského prekladu od Vojtecha Zamarovského (Zamarovský, 1961).

² Hospitaliti alebo aj veľkošpitáľníci boli členovia špitálnickej rehole, ktorá sa starala o chorých.

³ Taprobana – pravdepodobne (aj na základe antických zemepiscov Strabóna a Plínia Staršieho) starobylý názov pre Cejlón, bývalú Srí Lanku (ostrov v Indickom oceáne, v Lakadivskom mori pri pobreží Prednej Indie neďaleko Maldivskej republiky). Názov ostrova zaznamenal aj Ptolemaios, ale presné miesto, na ktoré text odkazuje, nie je isté.

Podoba a výstavba štátu V.: „Povedz, akým spôsobom je tento štát vybudovaný a ako je riadený?“

A.: „Na veľmi rozľahlej rovine sa vypína ohromný vrch a na ňom sa nachádza väčšia časť štátu. Mnohé súčasti tohto štátneho zoskupenia sa však rozkladajú na rozsiahlom priestore mimo úpätia vrchu. Ten vyniká svojou veľkosťou v takej miere, že priemer štátu je viac ako dve míle a obvod sedem míľ. Vďaka členitému systému výstavby však zaberá štát omnoho viac miesta, než keby sa nachádzal na rovine. Štát sa delí na sedem veľkých okruhov čiže obvodov, ktoré sa nazývajú podľa siedmich planét.⁴ Z jedného obvodu do druhého sa dostaneš po štyroch vydláždených cestách a cez štyri brány orientované na štyri svetové strany. Mesto je celkom iste vystavané tak, že keby niekto dobyl prvý obvod, bol by nútený vynaložiť dvojnásobnú námahu na dobytie druhého a ešte väčšiu námahu na dobytie tretieho obvodu a zakaždým bude musieť pri ďalšom dobývaní zdvojnásobiť sily a energiu. A preto ten, kto si zaumienil podrobiť si tento štát, bude ho musieť vy dobyť sedemkrát. Osobne sa však domnievam, že nie je možné zmocniť sa ani prvého okruhu, keďže už tento je taký silný a rozsiahly a opevnený hradbami, násypmi, delami a priekopami.

Vošiel som teda cez severnú bránu pokrytú kovom. Tú zostrojili takým spôsobom, že sa môže zdvíhať aj spúšťať a zároveň poľahky a bezpečne zatvoriť.⁵ Veľmi domyselný je samotný spôsob zatvárania dverí z dubového dreva, ktoré sa pohybujú v žliabkoch. Potom som zbadal zreteľný odstup medzi prvou a druhou hradbou veľký 70 dvojkrokov.⁶ Z tohto miesta vidieť obrovské palá-

⁴ Počet planét podľa Ptolemaiovho systému (Slnko, Mesiak, Merkúr, Venuša, Mars, Jupiter, Saturn). Ptolemaios bol grécky geograf, astronóm a astrológ. Tvar mesta kopíruje obežné dráhy planét.

⁵ Pozostatky podobnej brány sa podľa R. Kučeru nachádzajú v Sudaku na Krymskom polostrove.

⁶ Dvojkrok (*passus*) = 5 stôp, 1,48 m; v českom preklade iba „krokov“. (Pozn. prekl.)

ce, ktoré sú všetky spojené so stenou druhého obvodu, a dalo by sa povedať, že spoločne tvoria jednu budovu. V polovici celého palácového múru sa klenú súvislé oblúkovité chodby. Nad nimi sa nachádzajú dvorany zospodu podopierané hrubými a vkusnými stĺpmi, ktoré akoby lemovali priestor, stavané v štýle dvorov so stĺporadím alebo na spôsob kláštorných dvorán. Dole nemajú vchod, vstúpiť sa tu dá iba ak z vnútornej strany vypuklej steny rovno do spodnej časti budov. Na poschodia sa však dostaneš po mramorových schodiskách do podobných vnútorných siení a z nich do vyššie položených na pohľad okúzľujúcich priestorov, kde sa nachádzajú okná vo vydutej i klenutej stene. Siene sú oddelené tenkými stenami. V skutočnosti klenutá stena, tým mám na mysli vonkajšiu, je hrubá osem dlaní⁷, vydatá tri dlane a medzipriestorová priečka je hrubá asi 1,5 dlane.

Odtiaľto sa dá prejsť na druhú rovinu užšiu od prvej takmer o tri dvojkroky. Je tu vidieť aj prvý múr druhého obvodu kráslený podobnými sieňami v hornej i dolnej časti. Z vnútornej strany iná vnútorná stena uzatvára paláce s príslušnou galériou a podobnými dvoranami. Tie zospodu podopierajú stĺpy, hore sa však nachádzajú popri dverách do vyšších častí budov mimoriadne vkusné maľby. A tak ďalej sa prechádza stále po úplnej rovine cez podobné obvody a dvojité múry uzatvárajúce paláce, ozdobené dvoranami, ktoré sa tiahnu zvonku podopierané stĺpmi až k najvyššiemu obvodu. Jednako však, keď prejdeš cez dvojité brány, čo znamená jednu z vonkajšej strany múru a druhou z vnútornej strany, vedie cesta nahor po schodoch, ktoré sú tak usposobené, že ledva si uvedomíš stúpanie, keďže sa po nich vystupuje šikmo a jednotlivé schody akoby sa navzájom odlišovali len sotva postrehnuteľným stúpaním. Na samotnom vrchu je do-

⁷ Dľaň (*palma*) = okolo 20 cm. (Pozn. prekl.)

statočne rozsiahly rovný priestor a v jeho strede sa dvíha chrám postavený s neuveriteľnou umeleckou zručnosťou.“

V.: „Len pokračuj, prosím ťa, pokračuj už.“

Stavba chrámu na samotnom vrchu A.: „Chrám je esteticky vystavaný v tvare dokonalej rotundy, neobkolesujú ho múry, ale spočíva na mohutných nádherne súmerných stĺpoch. Hlavná klenba zostrojená podivuhodne umelecky sa nachádza v centre chrámu alebo v úplnom strede polosi. Nad ním je malá vyvýšená klenba s otvorom priamo nad oltárom, ktorý je jediný a nachádza sa uprostred chrámu vôkol obkolesený stĺpmi. V skutočnosti je chrám dlhý viac než 350 dvojkrokov. Z vonkajšej strany na hlavicích stĺpov spočívajú klenby tiahnuce sa osem dvojkrokov akoby smerom von, kde sa dvíhajú iné stĺpy, ktoré ich podopierajú z tej strany. Tkvejú na hrubom a pevnom múre s výškou troch dvojkrokov. Medzi ním a stĺpmi, ktoré sme spomenuli ako prvé, sa nachádzajú spodné dláždené siene pokryté vkusnou dlažbou. Vo vydutej stene, ktorú delia na viacerých miestach dostatočne široké brány, sa nachádzajú neprenosné sedadlá, hoci medzi vnútornými stĺpmi, ktoré podopierajú chrám zospodu, nechýbajú ani viaceré vkusné prenosné kreslá. Nad oltárom neuvidíš nič okrem veľkej gule, na ktorej je namaľované celé nebo, a druhej gule, ktorá zobrazuje Zem. Na nebi sa na veľkej klenbe zračia namaľované všetky nebeské hviezdy od prvej až do šiestej veľkosti.⁸ Každá je označená v troch veršíkoch vlastným menom a vlastnosťami, ktoré ovplyvňujú pozemské veci. Tu v chráme sa nachádzajú aj väčšie a menšie póly a kruhové dráhy zachytené podľa ich skutočných orientácií, ale nie celkom dokonalo, keďže chýba spodná stena. Zdá sa však, že sa ukončujú pomyselným napojením na samotné gule na oltári. Podlaha sa skvie drahými kameňmi.

⁸ Podľa R. Kučeru ide o znázornenie neba tak, ako ho vidieť na rovníku.

Je tu zavesených sedem zlatých lúč so zapáleným večným svetlom, ktoré sú pomenované podľa siedmich planet.⁹ Nad chrámom obkolesujú malú klenbu akési pekné

**Mojžiš
opisuje ako
všeobecný
príklad
podobný
chrám
a lampy**

⁹ Campanella si dáva extrémne záležať na detailných opisoch architektúry ideálneho mesta, čo súvisí s jeho záujmom o astronómiu a metafyziku. Do urbanizmu, architektúry budov a do spôsobu spravovania mesta aplikuje skryté alchymistické princípy (kabalistika, mystika, numerológia, astrológia). Usporiadanie chrámu aj celého kruhového mestského štátu pripomína schému planetárnej sústavy, teda v meste sa akoby zrkadlí sústava obežných planét podľa Ptolemaiovho systému. Symbol kruhu sa v utópiách často v architektonickom kontexte opakuje, čo podrobne rozoberá Jiří Hruža vo svojej knihe *Města utopistů* zameranej na architektúru utópií (J. Hruža, 1967). Pre zaujímavosť, v podobne kruhovom tvare je vystavané talianske mesto Palmanova, indické experimentálne mesto Auroville a sci-fi kruhové mestá navrhol aj Jacques Fresco z projektu Venus. Podľa J. Hružu kruhy symbolizujú heliocentrickú sústavu, ktorú Campanella poznal z učenia Kopernika a Galilea (podľa R. Kučeru aj Ptolemaia). J. Hruža v súvislosti s kruhovým mestom uvádza vyobrazenie Nového Jeruzalema v Schedelovej geografii (Hartmann Schedel, *Hierosolima – Jeruzalem*, 1493) a tiež legendu starých Sumerov o paláci podsvetného božstva obohnanom siedmimi bránami; legenda je uvedená aj v knihe *Historie začíná v Sumeru* (S. N. Kramer, 1961). Do tretice J. Hruža uvádza v spojitosti s Campanellom kresby architekta Francesca di Giorgia Martiniho. F. Martini kreslil ideálne mestá na návrší, pričom jedno z jeho vyobrazení ukazuje mesto so siedmimi okruhmi s centrálnym kupolovým chrámom uprostred (J. Hruža 1967, s. 23, 24). Arthur Schopenhauer vo svojom najvýznamnejšom diele *Svet ako vôľa a predstava* (1819) píše: „Všeobecne a všade je pravým symbolom prírody kruh, pretože je schémou opakovania: to je najvšeobecnejšia forma v prírode, ktorá ju pretvára vo všetkom od behu hviezd až k smrti a vzniku organických bytostí.“ Kruh je jedinečný, lebo v ňom sa nič nekončí, symbolizuje opakovanie ročných období, večný cyklus. Z mytológie poznáme kruhový symbol ouroboros (z gr. οὐροβόρος – požírač chvosta), starodávny symbol, ktorý zobrazuje hada alebo draka požívajúceho svoj vlastný chvost. Podľa Umberta Eca sa v kruhu všetko opakuje, vrátane dejín. Podľa Galilea je filozofia zapísaná do veľkej knihy vesmíru, ktorý je možné pochopiť iba prostredníctvom matematiky a geometrie. Význam kruhu pre základnú geometriu zdôrazňoval aj I. Newton. W. Shakespeare vo svojej najzáhadnejšej hre *Búrka* (1611) prezentuje kruh ako symbol hmoty a magickej premeny. Symbol kruhu využíva vo svojej tvorbe aj Jean-Paul Sartre (dielo *Hnus*): „Kruh nie je absurdný, dá sa ľahko znázorniť rotáciou úsečky okolo jedného z jej krajných bodov. Ibaže kruh neexistuje.“ Kruh je významným motívom v orientálnej filozofii, ale aj vo filozofii prírodných národov. Indiánsky výrok hovorí: „Všetko prebieha v nekonečnom kruhu a je navzájom previazané.“ Český budhist František Dřitelík opísal princíp karmy tak, že každý čin, či je dobrý, alebo zlý, každá myšlienka, slovo, vyžiarila do priestoru, opíšu kruh a vráti sa späť do bodu, odkiaľ vyšli. Známý film *Červený kruh* (1970) sa začína epigramom: „Všetci ľudia, aj keď o tom nevedia... sa stretnú v červenom kruhu.“ Kruh ako symbol zrodenia, života a smrti sa opakuje aj v popkultúre. Je hlavným motívom albumu *The Doors Full Circle* (1972) či meditatívneho albumu *Zeit* (1972) nemeckej elektronickej hudobnej skupiny Tangerine Dream.

a malé komôrky a za rovným medzipriestorom nad hradami a oblúkmi vnútorných a vonkajších stĺpov sa nachádzajú mnohé veľké a zdobené cely, kde býva okolo 49 kňazov a rehoľníkov. Nad menšou klenbou vyslovene bije do očí vlajúca zástava určujúca smer vetrov, ktorých poznajú až 36.¹⁰ Poznajú aj aký druh vetra veje v ktorom ročnom období a aké spôsobuje zmeny na mori a zemi, ale len vo svojom podnebí. Na tom mieste pod zástavou sa uchováva kódex napísaný zlatými písmenami.“
V.: „Prosím ťa, urodzený hrdina, podrobne mi vylož celkovo ich spôsob vládnutia. Až dosiaľ som totiž na to čakal.“

Spôsob vládnutia

A.: „Najvyšším vládcom medzi nimi je kňaz, ktorého nazývajú vo vlastnom jazyku HOH.¹¹ My ho nazvime Metafyzik. On je vodcom všetkých vo svetských aj duchovných záležitostiach.¹² Všetky prípady a spory sa napokon končia u neho a podriaďujú sa jeho rozhodnutiu.

¹⁰ R. Kučera uvádza, že ide o Campanellovu záľubu v numerológii. Campanella rozširuje počet vetrov z 32 na 36 pre magický význam čísla 6.

¹¹ HOH – Slnko, v inom vydaní SOL, v ďalšom texte autor používa astronomický symbol ☉; ☉ v podobe zlata je podľa Emila Páleša symbolom nesmrteľnosti ducha. (https://sophia.sk/sites/default/files/Slncove_mocnosti_ako_darcovia_duchovnej_podstaty_cloveka.pdf)

Slnko, slnečný boh je motív prítomný v celom rade mytológií, náboženstiev, symbolov a alegórií – staroegyptskí bohovia Ré a Aton; polynézsky slnečný boh Tane; iránska báj o Ahurovi Mazdovi hovorí o stvorení človeka z „potu Slnka“; staroslovanský boh ohňa a Slnka menom Svarog; napokon grécky boh Helios, po latinsky SOL, čo bolo rímske slnečné božstvo, od ktorého pochádza aj latinský názov *Civitas Solis*, teda *Slnečné mesto* alebo *Slnečný štát*. V *Utópii* Thomasa Mora obyvatelia štátu uznávajú boha Mitru, čo bolo v podstate slnečné božstvo. V slnečných božstvách sa opakuje princíp, ktorý je prítomný aj v kresťanstve. Svetlom sa podľa knihy *Genesis* začína život na Zemi. ^{Gen 1, 3-4} Ježiš Kristus sa opisuje ako alegória svetla (Slnka), ako svetlo sveta: „*A Ježiš im zasa povedal: „Ja som svetlo sveta. Kto mňa nasleduje, nebude chodiť vo tmách, ale bude mať svetlo života.*“ ^{Jn 8, 12-13}

¹² V zmysle dominancie duchovného vodcu možno *Slnečný štát* označiť ako teokraciu. Kňazi sú však v Campanellovej utópii zároveň filozofmi, takže ju možno tiež označiť ako sofokraciu, prípadne vládu duchovnej aristokracie.